

РІШЕННЯ
разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії

м. Київ

14 жовтня 2026 р.

Разова спеціалізована вчена рада Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України» прийняла рішення про присудження **СИРОТКУ Михайлу Володимировичу** ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право» на підставі прилюдного захисту дисертації *«Господарсько-правове регулювання торговельної діяльності»*.

Сиротко Михайло Володимирович, народився 26 липня 1997 р.

У 2020 р. закінчив Національний університет «Одеська юридична академія» та здобув повну вищу освіту рівня магістра за спеціальністю «Право».

У 2021 р. закінчив Одеський національний економічний університет та здобув ступінь вищої освіти магістр за спеціальністю «Міжнародні економічні відносини».

У 2026 р. закінчив Національний університет «Києво-Могилянська академія», освітньо-наукова програма «Юдаїка», здобув ступінь вищої освіти магістр за спеціальністю «Історія та археологія».

У 2026 р. закінчив Інститут релігійних наук Папського Університету Святого Томи Аквінського в Римі «Angelicum», здобув ступінь вищої освіти бакалавр за спеціальністю «Богослов'я».

З 17 вересня 2018 р. по 31 жовтня 2018 р. – головний спеціаліст відділу організаційного забезпечення роботи суду та розгляду звернень Одеського апеляційного господарського суду.

З 01 листопада 2018 р. по 31 жовтня 2019 р. – головний спеціаліст відділу аналітичної роботи та узагальнення судової практики Південно-західного апеляційного господарського суду.

З 08 жовтня 2020 р. по 31 травня 2026 р. – юрисконсульт товариства з обмеженою відповідальністю «Ламан Шіпінг».

З 01 червня 2026 р. по теперішній час – начальник юридичного відділу товариства з обмеженою відповідальністю «Ламан Шіпінг».

З 17 травня 2023 р. по теперішній час – адвокат Ради адвокатів Одеської області, індивідуальна адвокатська практика.

З листопада 2022 р. по теперішній час – здобувач вищої освіти ступеня доктор філософії Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень

імені В.К. Мамутова Національної академії наук України» (денна форма навчання).

Тему дисертації Сиротка М.В. «Господарсько-правове регулювання торговельної діяльності» затверджено на засіданні Вченої ради Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова Національної академії наук України», протокол № 1 від 30 січня 2023 р. Науковий керівник – провідний науковий співробітник відділу проблем модернізації господарського права та законодавства, доктор юридичних наук, професор **ПЕТРУНЕНКО Ярослав Вікторович**.

Основні результати дослідження викладено у 15 наукових працях, з яких: 9 статей опубліковано у наукових фахових виданнях України категорії «Б», що включені до міжнародних наукометричних баз, 1 стаття опублікована у науковому періодичному виданні, включеному до міжнародної наукометричної бази Scopus та віднесеному до третього квартилю (Q3), 5 публікацій – за матеріалами міжнародних науково-практичних конференцій (з них 3 публікації – за матеріалами міжнародних науково-практичних конференцій, які відбулися закордоном).

Список опублікованих праць за темою дисертації

Статті у фахових наукових виданнях України

1. Сиротко М.В. Торговельна діяльність в Україні: огляд сучасного господарсько-правового регулювання. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023. Вип. 7. С. 182–185. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-7/40>
2. Сиротко М.В. Державне регулювання торговельної діяльності в Україні в контексті сучасних глобальних викликів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. Вип. 77. Ч. 2. С. 114–120. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.77.2.19>
3. Петруненко Я.В., Сиротко М.В., Тройніков В.В. Правове регулювання електронної комерції в умовах розвитку цифрової економіки в Україні. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2023. Вип. 79. Ч. 1. С. 278–285. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2023.79.1.47> (особистий внесок здобувача: дослідив переваги електронної комерції порівняно з іншими формами здійснення господарської діяльності; особистий внесок Петруненка Я.В.: обґрунтував напрями вдосконалення правового регулювання електронної комерції; особистий внесок Тройнікова В.В.: узагальнив наукові підходи до визначення електронної комерції та проаналізував статистичні дані щодо її розвитку в Україні).

4. Сиротко М.В. Особливості правового регулювання господарсько-торгівельної діяльності в умовах воєнного стану в Україні. *Правова держава*. 2024. Вип. 53. С. 95–104. DOI: <https://doi.org/10.18524/2411-2054.2024.53.300724>

5. Петруненко Я.В., Тройніков В.В., Сиротко М.В. Економічна дипломатія та нетарифне регулювання як чинники зміцнення зовнішньоекономічних відносин України в умовах війни. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Вип. 88. Ч. 4. С. 208–215. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.88.4.31> (особистий внесок здобувача: обґрунтував взаємозв'язок економічної дипломатії та нетарифного регулювання як взаємодоповнювальних інструментів розвитку торговельно-економічних відносин; особистий внесок Петруненка Я.В.: розкрив роль економічної дипломатії у розвитку зовнішньоекономічних відносин; особистий внесок Тройнікова В.В.: проаналізував заходи нетарифного регулювання).

6. Сиротко М.В. Правове регулювання електронних розрахунків при здійсненні торговельної діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2025. Вип. 12. С. 112–114. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2025-12/22>

7. Сиротко М.В. Інституційні засади торговельної діяльності в умовах цифровізації: правовий вимір. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право*. 2025. Вип. 92. Ч. 2. С. 100–105. DOI: <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2025.92.2.12>

8. Сиротко М.В. Електронна комерція та е-консалтинг як сучасні форми торговельної діяльності: правова регламентація. *Аналітично-порівняльне правознавство*. 2026. Вип. 1. Ч. 1. С. 425–429. DOI: <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.01.1.64>

9. Сиротко М.В. Поняття торговельної діяльності в доктрині господарського права та законодавстві України. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Юридичні науки*. 2026. Т. 37(76). № 1. С. 50–55. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2026.1/10>

Стаття у науковому періодичному виданні іншої держави

10. Petrunenko Ia., Dniprov O., Sydorov Y., Bodnar-Petrovska O., Syrotko M. The impact of legal norms on stimulating innovative activity in the field of sustainable development. *European Journal of Sustainable Development Research*. 2026. Vol. 10(2). DOI: <https://doi.org/10.29333/ejosdr/18098> (Scopus, Q3) (особистий внесок здобувача: систематизував дані щодо наближення національного законодавства до стандартів ЄС; особистий внесок Петруненка Я.: розробив концепцію та методологію дослідження; особистий внесок Дніпрова О.: дослідив механізми правового стимулювання екоінновацій; особистий внесок Сидорова Я.: брав участь у формуванні методології та підготовці тексту; особистий внесок

Боднар-Петровської О.: здійснила добір і систематизацію нормативних та статистичних матеріалів).

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

11. Сиротко М.В. Щодо особливостей державного регулювання торговельної діяльності в Україні в умовах воєнного стану. *Восьмі Таврійські юридичні наукові читання: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 16–17 червня 2023 р.)*. Львів–Торунь: Liha-Pres, 2023. С. 71–74. DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-318-0-16>

12. Petrunenko Iaroslav, Syrotko Mykhailo, Troinikov Vadym. European standards in the field of regulation e-commerce and e-trade. *Modern Scientific Views on the Development of the World Economy and International Cooperation: International scientific conference (October 6–7, 2023. Leipzig, Germany)*. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2023. P. 35–39. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-356-9-11> (особистий внесок здобувача: обґрунтував необхідність наближення українського законодавства про електронну комерцію до права ЄС; особистий внесок Петруненка Я.В.: систематизував європейські підходи до регулювання електронної комерції; особистий внесок Тройнікова В.В.: дослідив європейські вимоги щодо захисту прав споживачів).

13. Сиротко М.В. Господарсько-торгівельна діяльність в умовах воєнного стану: особливості правового регулювання. *Актуальні проблеми приватного та публічного права: матер. VI Міжнар. наук.-практ. конф., присв. 95-річчю від дня народження члена-кореспондента НАПрН України, академіка Міжнародної кадрової академії, заслуженого діяча науки України, д.ю.н., професора Процевського О. І. (Ломжа–Харків, 29 березня 2024 р.)*. Харків: ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2024. С. 415–417.

14. Syrotko M.V. The place of trade legislation and its impact on economic activity during martial law in Ukraine. *Advances in law: the view of domestic and foreign scholars: International scientific conference (October 3–4, 2024. Riga, the Republic of Latvia)*. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2024. P. 116–119. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-493-1-27>

15. Тройніков В.В., Сиротко М.В. Політика протекціонізму у контексті нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності. *The economy today: current issues and transformational processes: International Scientific Conference (June 6–7, 2025. Leipzig, Germany)*. Riga, Latvia: Baltija Publishing, 2025. P. 71–75. DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-569-3-17> (особистий внесок здобувача: проаналізував застосування нетарифних заходів у міжнародних торговельних угодах та визначив тенденції розвитку нетарифного протекціонізму; особистий внесок Тройнікова В.В.: розкрив зміст політики протекціонізму та систематизував основні форми нетарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності).

У дискусії взяли участь голова і члени разової спеціалізованої вченої ради:

ДЕРЕВЯНКО Богдан Володимирович – доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу господарсько-правових досліджень проблем економічної безпеки Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Мамутова Національної академії наук України».

ГОНЧАРЕНКО Олена Миколаївна – доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу правової взаємодії бізнесу та держави Науково-дослідного інституту приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака Національної академії правових наук України, керівник відділу з питань цивільних і господарських відносин та підприємництва Головного науково-експертного управління Апарату Верховної Ради України. **Оцінка позитивна із окремими питаннями та положеннями, які мають дискусійний характер або потребують додаткового обґрунтування:**

1. На стор. 165 здобувач зазначає, що з огляду на сучасні виклики цифровізації, Україна має оперативно адаптувати законодавчу базу реалізувавши ключові напрями, серед яких зазначено і розвиток саморегулювання: врегулювати діяльність саморегулювних організацій, яким делегують державні функції, забезпечивши прозорість їхньої роботи, відкритість реєстрів та публікацію актів. Також на стор. 166 для успішного розвитку електронної комерції М.В. Сиротко пропонує створити, крім іншого, нормативно-правову базу, що ґрунтується на таких принципах: відсутність регулювання там, де вільний рух послуг електронної комерції може бути ефективно досягнутий шляхом взаємного визнання національних правил та відповідних кодексів *саморегулювання*. У підрозділі 1.3. дисертаційного дослідження розглядається питання форми та методів державного регулювання торговельної діяльності у контексті сучасних глобальних викликів.

Зауважу, що державне регулювання визначає межі саморегулювання торговельної діяльності. Саморегулювання господарської діяльності не слід розглядати як механізм, що функціонує поза межами державного регулювання або незалежно від нього. Навпаки, їх взаємодія є необхідною умовою формування належного правового господарського порядку. Держава визначає загальні правові рамки, у межах яких суб'єкти господарювання та їх об'єднання можуть встановлювати правила поведінки, стандарти діяльності, механізми контролю за їх дотриманням та відповідальності. Отже, державне регулювання виконує не лише функцію безпосереднього владного впливу на господарську діяльність, а й функцію правового забезпечення та інституціоналізації саморегулювання. Саме через законодавство визначаються межі автономії

учасників ринку, порядок створення та діяльності саморегулювних організацій, можливість делегування їм окремих повноважень, а також межі державного нагляду за їх діяльністю. При цьому державне регулювання має виконувати роль своєрідного «системоутворюючого ядра» саморегулювання: держава повинна визначати допустимі параметри саморегулювання торговельної діяльності та забезпечувати їх узгодженість із публічними інтересами. Такий підхід дозволяє поєднати економічну свободу суб'єктів господарювання із необхідністю захисту прав споживачів, забезпечення добросовісної конкуренції, економічної безпеки, соціальних та екологічних інтересів. І хоча питання правового забезпечення саморегулювання господарсько-торговельної діяльності досліджувалося у дисертації Г.Б. Бабаджанян, на мою думку, більш ґрунтовного висвітлення у дисертації потребував би аспект співвідношення державного регулювання та саморегулювання у відповідній сфері. Зокрема, доцільним було б додатково розкрити роль державного регулювання у формуванні правових засад, меж та форм державного регулювання саморегулювання торговельної діяльності, у тому числі у сфері електронної торгівлі та можливості співрегулювання торговельної діяльності.

2. Заслуговує на увагу запропонований дисертантом підхід до визначення функцій торговельної діяльності як комплексної системи, до складу якої віднесено, зокрема, товаророзподільну, посередницьку, інформаційну, ціноутворюючу, сервісну, інтеграційну, споживчо-захисну, інфраструктурну та безпекову функції (стор. 73 дисертаційного дослідження).

Така класифікація видається змістовною та відображає сучасну трансформацію товарного обігу, зокрема його цифровізацію та ускладнення суб'єктного складу. Водночас, на мою думку, наведений підхід міг би бути розкритий більш ґрунтовно. Зокрема, дисертант переважно обмежується визначенням загальної спрямованості кожної із запропонованих функцій, не розкриваючи достатньою мірою їх власне юридичного та економічного змісту, специфіки реалізації у сучасних формах торговельної діяльності, а також взаємозв'язку між ними. Особливо це стосується таких функцій, як інтеграційна, інфраструктурна та безпекова, зміст яких не є усталеним і тому потребує додаткового теоретичного обґрунтування.

Крім того, потребують уточнення критерії відмежування наведених функцій одна від одної, оскільки окремі з них за своїм змістом можуть перебувати у взаємному перетині. Наприклад, інформаційна та інфраструктурна функції тісно пов'язані із цифровими системами товарного обігу, а посередницька та інтеграційна – із забезпеченням взаємодії учасників відповідних відносин. У зв'язку з цим більш детальне обґрунтування запропонованої класифікації дозволило б чіткіше визначити її критерії, внутрішню структуру та практичне значення для правового регулювання торговельної діяльності.

Окремої уваги, на мою думку, заслуговує запропонована дисертантом безпекова функція торговельної діяльності, якій обґрунтовано надано особливого значення в умовах воєнного стану. Водночас у роботі доцільно було б розкрити її зміст більш предметно, зокрема визначити, які саме безпекові аспекти охоплюються цією функцією, які суб'єкти забезпечують її реалізацію та якими правовими засобами вона реалізується. Це дало б змогу чіткіше відмежувати безпекову функцію від споживчо-захисної та інших визначених дисертантом функцій торговельної діяльності.

3. Привертає увагу пропозиція зазначена на стор. 93 відповідно до якої на думку дисертанта доцільно ч. 1 ст. 2 Закону України «Про електронну комерцію» викласти у такій редакції: «1. Законодавство України у сфері електронної комерції ґрунтується на Конституції України і складається із Цивільного кодексу України, законів України *«Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб»*, «Про захист прав споживачів», «Про рекламу», «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах», *«Про електронні комунікації»*, «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги», «Про платіжні послуги», «Про фінансові послуги та фінансові компанії», «Про захист персональних даних», міжнародних договорів України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, цього Закону та інших нормативно-правових актів, прийнятих відповідно до них». Виходячи із цієї пропозиції пропонується заміна у зазначеному законі Господарського кодексу України (який втратив чинність) на Закон України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» (далі – Закон у цьому пункті), а також Закону України «Про телекомунікації» – на Закон України «Про електронні комунікації».

Слід зазначити, що включення Закону до системного переліку законодавства у сфері електронної комерції є дискусійним. Вказаний Закон за своїм предметом регулювання не є спеціальним актом у сфері електронної комерції, а спрямований насамперед на врегулювання правових та організаційних засад діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб (відповідно до його преамбули). Зауважу, що відповідно до ч. 1 ст. 1 цього Закону «перехідний період – трирічний строк, що починається з дня введення в дію цього Закону», тобто перехідний період обчислюється з 28 серпня 2025 року до 28 серпня 2028 року.

Таким чином, сам факт включення цього Закону до переліку законодавства у сфері електронної комерції може створити хибне уявлення про його постійний та системоутворюючий характер для відповідної сфери правового регулювання.

Натомість регулювання, встановлене ним, має перехідний характер і обмежене у часі. Відтак, віднесення такого акта до переліку законодавства, на якому ґрунтується регулювання електронної комерції, потребує додаткового обґрунтування з огляду на його тимчасове призначення та потенційне припинення дії після завершення визначеного законом перехідного періоду.

Більше того, законодавче визначення відповідного акта як складової законодавства у сфері електронної комерції може в подальшому вимагати чергового коригування ст. 2 Закону України «Про електронну комерцію» у зв'язку із завершенням перехідного періоду. Це не повною мірою узгоджується з вимогами стабільності, системності законодавчого регулювання, відповідно до яких законодавчі приписи мають, наскільки це можливо, уникати необхідності повторного техніко-юридичного коригування внаслідок заздалегідь передбачуваного припинення дії відповідного нормативного акта. З огляду на це, більш обґрунтованим видається визначення у ст. 2 Закону України «Про електронну комерцію» саме тих законодавчих актів, які мають безпосередній, стабільний та системний зв'язок із регулюванням відносин у сфері електронної комерції, тоді як нормативні акти, що встановлюють тимчасове перехідне регулювання, до такого переліку включати недоцільно, якщо їх зв'язок із електронною комерцією не є безпосереднім і постійним.

4. На стор. 96 дисертант зазначає, що «публічно-правову вертикаль формують *державні та одержавлені цифрові середовища*, у яких гарантом автентичності та цілісності інформації виступає сама держава». Вважаю, що наведене положення має дискусійний характер та потребує додаткового теоретико-правового обґрунтування.

Зокрема, не цілком зрозумілим є зміст використаного дисертантом терміна «одержавлені цифрові середовища», який не отримує належного визначення та пояснення щодо його співвідношення з державними інформаційно-комунікаційними системами, електронними інформаційними ресурсами, цифровими платформами чи іншими формами цифрової інфраструктури, що перебувають під контролем або у сфері відповідальності держави. Застосування цього терміна без розкриття його змісту може ускладнювати однозначне сприйняття запропонованої дисертантом моделі публічно-правової вертикалі.

Крім того, привертає увагу широке та систематичне використання у дисертаційному дослідженні терміна «цифрове середовище» (стор. 4, 31, 58, 96, 104, 119, 138, 139, 184, 194, 211, 213 дисертаційного дослідження). З огляду на його істотне значення для формування понятійного апарату роботи, на мою думку, доцільним було б надати його авторське визначення або чітко окреслити зміст цього поняття, його основні ознаки та складові. Особливо це важливо з огляду на використання дисертантом різних характеристик цифрових середовищ, зокрема «державних», «одержавлених» та інших, що передбачає наявність певних критеріїв їх розмежування.

Наведені міркування мають переважно характер побажань та рекомендацій, спрямованих на подальший розвиток і поглиблення окремих положень дисертаційного дослідження. Висловлені зауваження не знижують його загальної високої оцінки та не впливають на висновок щодо належного рівня проведеного дослідження. Водночас сподіваюся, що окремі з порушених питань сприятимуть подальшій науковій дискусії та будуть предметом обговорення під час прилюдного захисту дисертації.

ДОБРОВОЛЬСЬКА Володимира Володимирівна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри господарського права і процесу Національного університету «Одеська юридична академія» МОН України. **Оцінка позитивна із деякими дискусійними положеннями та зауваженнями:**

1. Потребує чіткішого визначення співвідношення «торговельної» та «господарсько-торговельної» діяльності. У роботі широко використовується категорія «торговельна діяльність», при цьому її зміст суттєво розширено за рахунок платіжних, логістичних, інформаційних, платформних, сервісних та споживчо-захисних відносин. Такий підхід є продуктивним, але одночасно виникає методологічне питання: де проходить зовнішня межа торговельної діяльності? Чи є платіжний оператор, логістична компанія або оператор електронного документообігу самостійним суб'єктом торговельної діяльності, чи лише суб'єктом інфраструктурного забезпечення торгівлі? На захисті автору доцільно чіткіше обґрунтувати критерій, за яким певна діяльність включається безпосередньо до торговельної діяльності або залишається суміжною господарською діяльністю.

2. Дискусійним є віднесення е-консалтингу до сучасних форм торговельної діяльності, адже, автор розглядає електронну комерцію та е-консалтинг як сучасні форми торговельної діяльності. Водночас консалтинг за своєю економіко-правовою природою передусім є наданням послуг, а не рухом товару. Якщо авторська концепція торговельної діяльності будується навколо юридично впорядкованого руху товару до набувача, виникає питання щодо системної узгодженості включення до неї консалтингової послуги. Тому доцільно було б докладніше обґрунтувати, за яким юридичним критерієм е-консалтинг стає формою торговельної діяльності, а не лише послугою, яка забезпечує або супроводжує її здійснення.

3. Потребує посилення нормативно-прикладна складова наукової новизни. Значна частина положень новизни має концептуально-доктринальний характер: запропоновано нову систематизацію, визначено критерії, сформульовано поняття, встановлено взаємозв'язки. Для дисертації юридичного профілю ще більшої практичної цінності роботі надало б формулювання конкретних редакцій законодавчих норм. Зокрема, автору доцільно було б показати, до якого саме нормативно-правового акта та в якій редакції пропонується включити

визначення торговельної діяльності, електронного розрахунку, положення щодо платформної торгівлі або критерії надійності електронного документообігу.

4. Потребує більш глибокого розвитку європейський компонент дослідження. Європейська інтеграція є одним із наскрізних контекстів дисертації. Автор слушно наголошує на необхідності врахування європейських підходів щодо цифрових послуг, безпечності продукції, електронної ідентифікації, доступу до даних, штучного інтелекту та платформної торгівлі. Проте перспективним було б здійснення ще більш системного *acquis-screening* національного торговельного законодавства: не лише констатації необхідності наближення, а визначення конкретних нормативних розривів між правом України та відповідними актами ЄС та саме це зробило б євроінтеграційну складову дослідження ще більш прикладною.

5. Дискусійним є поняття «інституціоналізація торговельної діяльності як самостійного напрямку господарсько-правового регулювання». Автор відносить до наукової новизни обґрунтування інституціоналізації торговельної діяльності як самостійного напрямку господарсько-правового регулювання. Це цікава теза, однак вона потребує чіткішої відповіді на питання: який саме рівень правової інституціоналізації мається на увазі? Чи йдеться про самостійний інститут господарського права, підгалузь, функціональний нормативний комплекс або лише самостійний напрям правового регулювання? Без такого уточнення категорія «інституціоналізація» залишається дещо широкою.

6. Концепція цифрової інфраструктури потребує чіткішого визначення її юридичних меж. Запропонована модель цифрової інфраструктури є однією з сильних сторін дисертації. Однак включення до єдиного механізму електронної комерції, платежів, електронного документообігу, логістики, ідентифікації та цифрових сервісів породжує питання про правовий критерій їх об'єднання. Доцільно розмежувати цифрову інфраструктуру як економіко-технологічну систему та як юридичну категорію, оскільки не кожний технологічний елемент автоматично стає самостійним елементом механізму господарсько-правового регулювання.

7. Критерії надійності електронного документообігу потребують нормативної операціоналізації. Авторська система критеріїв – автентичність, цілісність, ідентифікація підписанта, фіксація часу, електронний слід, доказова придатність і незаперечність авторства – є логічною. Разом із тим для практичного застосування бажано було б визначити, які юридичні або технічні показники підтверджують відповідність кожному критерію, а також які наслідки має невідповідність одному чи декільком із них.

8. Потребує більшої конкретизації авторська модель оцінювання ефективності господарсько-правового регулювання. Назва підрозділу 3.2 безпосередньо передбачає «оцінку ефективності» господарсько-правового регулювання. Тому важливим є питання про можливість сформулювати

верифіковану систему юридичних індикаторів ефективності. Наприклад: рівень регуляторного навантаження, стабільність нормативного регулювання, кількість адміністративних процедур, витрати суб'єкта на compliance, рівень судової конфліктності, ефективність захисту споживача, швидкість і вартість виконання торговельних операцій.

9. Теза про «розумний протекціонізм» потребує додаткових юридичних запобіжників. Ідея застосування обмежених захисних торговельних заходів в умовах війни має раціональне підґрунтя. Разом із тим термін «розумний протекціонізм» не є самодостатньою юридичною категорією. Автор слушно пов'язує допустимість таких заходів із правомірністю, пропорційністю, тимчасовістю та національною безпекою. Проте для завершеності концепції варто було б додатково визначити співвідношення відповідних заходів із міжнародними торговельними зобов'язаннями України та правом ЄС.

10. Повоєнне відновлення доцільно було б тісніше пов'язати з конкретним господарсько-правовим інструментарієм. У роботі переконливо доведено значення торгівлі для майбутнього економічного відновлення. Однак цей блок виграв би від більшої юридичної конкретизації. Перспективним є визначення спеціальних правових механізмів: стимулювання відновлення торговельної інфраструктури, гарантування інвестицій, страхування воєнних ризиків, відновлення логістичних мереж, підтримки МСП, спрощення регуляторних процедур, розвитку транскордонної цифрової торгівлі. Наведені зауваження не заперечують отриманих результатів та не знижують загальної позитивної оцінки дисертації. Переважно вони мають дискусійний або рекомендаційний характер і можуть слугувати напрямами подальшого розвитку авторської наукової концепції.

Представлені зауваження стосуються переважно поглиблення аргументації окремих авторських концепцій, уточнення понятійного апарату та посилення нормативно-прикладного характеру пропозицій. Вони не мають характеру, який нівелював би основні наукові результати дисертації.

НІКОЛЕНКО Людмила Миколаївна – доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу господарсько-правових досліджень проблем економічної безпеки Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України». **Оцінка позитивна із деякими дискусійними положеннями та зауваженнями:**

1. З урахуванням наявності у нині нечинному ГК України Глави 30 «Особливості правового регулювання господарсько-торгівельної діяльності» логічно виглядала зміна назви і пунктів плану дисертації. З іншого боку, спеціальність «Право» дозволяє проведення у межах дисертації аналізу відносин у сфері торгівлі не лише за участі суб'єктів господарювання.

2. Викликає наукову дискусію запропонована автором систематизація принципів торговельної діяльності шляхом їх поділу на економіко-технологічні, регуляторно-захисні та етико-комунікаційні. Із тексту дисертації не повною мірою зрозуміло, який саме критерій покладено в основу такої класифікації та чому запропонований підхід є більш обґрунтованим порівняно з традиційними підходами, що використовуються у теорії господарського права.

3. Не можна повною мірою погодитися із запропонованим автором розширеним визначенням торговельної діяльності. Включення до її змісту логістичних, інформаційних, сервісних та інших допоміжних елементів фактично розмиває межі між власне торговельною діяльністю та іншими видами господарської діяльності. За такого підходу торговельна діяльність охоплює не лише безпосередньо процес реалізації товарів, а й низку самостійних видів господарської діяльності, які мають власний предмет правового регулювання, специфічний суб'єктний склад та особливості правового режиму. Зокрема, логістична діяльність, інформаційне забезпечення, електронний документообіг і цифрові сервіси можуть використовуватися не лише у сфері торгівлі, а й у виробничій, транспортній, фінансовій та інших сферах господарювання. У зв'язку з цим недостатньо переконливо обґрунтовано, чому зазначені елементи запропоновано розглядати як складові саме торговельної діяльності, а не як самостійні інститути господарського права, що забезпечують її здійснення.

4. Запропоноване автором розмежування понять «електронний розрахунок» та «електронний платіж» заслуговує на увагу як спроба уточнення понятійного апарату господарського права. Водночас наведена аргументація не дає достатніх підстав для висновку про необхідність виокремлення цих категорій як самостійних правових конструкцій. У роботі не повною мірою доведено, що чинне законодавство або правозастосовна практика породжують колізії, які неможливо вирішити без запропонованого розмежування. Крім того, недостатньо розкрито, які саме нові юридичні наслідки матиме запропонований підхід для виконання грошових зобов'язань, визначення моменту належного виконання платежу та розподілу відповідальності між учасниками розрахункових правовідносин.

5. Авторський підхід до удосконалення правового розуміння електронної комерції заслуговує на увагу, однак його аргументація не є безспірною. Запропонована конструкція значною мірою ґрунтується на розширенні та систематизації вже відомих ознак електронної комерції шляхом включення до її змісту цифрових, інформаційних, сервісних та інших супровідних елементів. Разом із тим із тексту дисертації не повною мірою вбачається, що таке розширення зумовлює зміну правової природи електронної комерції або формує новий підхід до її господарсько-правового розуміння. Автором недостатньо переконливо розкрито, у чому саме полягає відмінність запропонованої дефініції від існуючих доктринальних підходів і законодавчого визначення електронної

комерції, а також які практичні переваги матиме її застосування для правового регулювання господарських відносин. Крім того, дисертація не містить достатньої аргументації щодо того, які саме недоліки чинного понятійного апарату зумовлюють необхідність його перегляду та чи вирішує запропонована автором конструкція існуючі проблеми правозастосування. За таких обставин більш переконливим було б не лише розширити зміст поняття електронної комерції, а й показати, які нові юридичні наслідки матиме запропоноване удосконалення для визначення правового статусу учасників електронної комерції, укладення та виконання електронних договорів, а також вирішення господарських спорів.

6. Слід підтримати удосконалення автором підходів до визначення учасників торговельних правовідносин. Проте варто було б брати до уваги учасників відносин у сфері господарювання (по суті – суб'єктів господарського права), названих у статті 2 ГК України.

7. Окремої уваги заслуговує положення автора щодо подальшого розвитку підходів до гармонізації законодавства України із законодавством Європейського Союзу. Беззаперечно підтримуючи необхідність адаптації національного законодавства до європейських стандартів, слід зазначити, що запропоновані у дисертації висновки переважно мають концептуальний характер. Автор визначає загальні напрями гармонізації, однак недостатньо чітко окреслює, які саме нормативно-правові акти потребують першочергового перегляду, які положення права Європейського Союзу доцільно імплементувати та якими правовими механізмами має забезпечуватися така адаптація. Крім того, поза увагою автора залишилося питання співвідношення запропонованих змін із чинною системою господарського законодавства України та можливих правових наслідків їх практичного впровадження. За таких умов сформульовані висновки потребують більшої конкретизації та нормативного наповнення.

8. Слід підтримати подальший розвиток комплексного оновлення господарсько-правового регулювання торговельної діяльності шляхом узгодження норм про електронну комерцію, платіжні послуги, електронні документи, електронні довірчі послуги, захист персональних даних, логістику, митні процедури, ринковий нагляд і захист прав споживачів. Проте видається, що його має бути розкрито, і бажано уже зараз у тексті дисертації із пропозиціями у теорію, практику та законодавство.

Висловлені зауваження стосуються насамперед меж авторських правових конструкцій, їх нормативного обґрунтування та практичних наслідків. Вони мають дискусійний характер і не заперечують наукового значення проведеного дослідження в цілому.

КУЛИК Олег Ігорович – доктор юридичних наук, старший науковий співробітник відділу господарсько-правових досліджень проблем економічної

безпеки Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України». **Оцінка позитивна із деякими дискусійними положеннями та зауваженнями:**

1. У межах наукової новизни здобувачем уперше «розроблено систему господарсько-правових критеріїв оцінювання надійності електронного документообігу у сфері торговельної діяльності, яка дає змогу визначати юридичну придатність електронного документа для підтвердження торговельної операції, виконання господарських зобов'язань та використання як належного доказу під час вирішення господарських спорів. До таких критеріїв віднесено автентичність, цілісність документа, ідентифікацію підписанта, фіксацію часу, збереження електронного сліду, доказову придатність та неможливість безпідставного заперечення авторства» (с. 29).

Позитивно відзначаючи напрацювання даних критеріїв необхідно звернути увагу, що в роботі бракує цілісного обґрунтування того, як автор дійшов до таких висновків. Обґрунтування зазначеного висновку певною мірою міститься у межах підрозділу 2.1 «Електронна комерція та е-консалтинг як сучасні форми торговельної діяльності» (с. 96-99). У той же час дисертація містить окремий профільний підрозділ 2.3 «Цифрова логістика та електронний документообіг як елементи торговельної діяльності в умовах цифровізації економіки».

Розміщення фундаментальних критеріїв та методики аудиту електронного документообігу в підрозділі про е-комерцію (2.1) ще до початку безпосереднього аналізу електронного документообігу в профільному підрозділі (2.3) ускладнює сприйняття авторської аргументації.

2. На с. 32 дисертації автор заявляє про розвиток положень щодо правового розмежування підприємницького ризику, істотної зміни обставин і форс-мажору при виконанні торговельних зобов'язань в умовах воєнного стану. Автором розвинуто підхід, за яким сертифікат ТПП має важливе доказове значення, але не звільняє автоматично від відповідальності за невиконання договору, оскільки сторона має довести прямий причинний зв'язок між конкретною обставиною та неможливістю виконання відповідного торговельного зобов'язання.

Між тим, Верховним Судом уже напрацьовано практику, що сертифікат ТПП не є єдиним доказом існування форс-мажорних обставин, оскільки визнання його єдиним і достатнім доказом суперечить принципу змагальності сторін. Сертифікат ТПП, який підтверджує наявність форс-мажорних обставин, не може вважатися беззаперечним доказом їх існування, а повинен критично оцінюватися судом з урахуванням встановлених обставин справи та у сукупності з іншими доказами. Наявність сертифікату ТПП України про форс-мажор суд має оцінювати у сукупності з іншими доказами, тобто дані обставини не мають преюдиційного характеру, і при їх виникненні сторона, яка посилається на них як на підставу неможливості належного виконання зобов'язання, повинна

довести їх наявність не тільки самих по собі, але і те, що вони були форс-мажорними саме для даного конкретного випадку.

У разі наявності певних обставин (форс-мажорних), які засвідчені для конкретної особи відповідним сертифікатом ТПП України, суд має оцінити зазначений доказ у сукупності з іншими доказами відповідно до ст. 86 ГПК України. Водночас, настання форс-мажорних обставин не є підставою для невиконання стороною зобов'язання, строк виконання якого настав до дати настання таких обставин, а також для звільнення сторони від відповідальності в такому випадку.

(Постанови КГС ВС від 14.02.2018 у справі № 926/2343/16; від 16.07.2019 у справі № 917/1053/18; від 25.11.2021 у справі № 905/55/21; від 19.08.2022 у справі № 908/2287/17; від 07.06.2023 у справі № 912/750/22; від 07.06.2023 у справі № 906/540/22; від 15.06.2023 у справі № 910/8580/22; від 29.06.2023 у справі № 922/999/22; від 05.12.2023 у справі № 917/1593/22; від 06.06.2024 у справі № 910/6405/23, від 19.11.2024 у справі № 906/1378/23).

За таких умов потребує конкретизації під час захисту те, як саме автором розвинено положення правового розмежування підприємницького ризику, істотної зміни обставин і форс-мажору при виконанні торговельних зобов'язань, з урахуванням наявності раніше напрацьованих судовою практикою положень.

3. На с. 118 автор стверджує, що зростання практики приймання оплати у криптовалюті суб'єктами електронної комерції відбувається за відсутності належного правового регулювання, що сприяє формуванню тіньової економіки. Надалі автор вірно зазначає, що Закон України «Про віртуальні активи» від 17 лютого 2022 р. досі не набув чинності. Але з урахуванням того, що правове поле для використання віртуальних активів у господарському обороті ще не сформовано, незрозуміло, на підставі чого автор робить висновок про факт зростання практики приймання оплати у криптовалюті суб'єктами електронної комерції.

4. У дисертації простежується декларативність окремих висновків, оскільки чимало виявлених прогалин здобувач пропонує усувати шляхом ухвалення нових законів: Закону України «Про консалтингову діяльність та консалтингові послуги» (с. 105); Закону України «Про електронні торговельні документи» (с. 135); Закону України «Про здійснення господарсько торговельної діяльності в Україні та суб'єктами господарювання України за її межами» (с. 182-183).

При цьому в дисертації відсутні детальні концептуальні законопроекти або чіткі регуляторні механізми їх упровадження.

5. В роботі наявна також низка недоліків редакційного характеру.

Зокрема, на с. 79 неправильно зазначено назву Закону України «Про Митний тариф України» від 19.10.2022 № 2697-IX; на с. 149 зазначається, що країни ЄС завдяки ініціативі Digital Single Market гармонізують документообіг і

обмін даними між країнами. Надалі надається посилання на джерело 284. Однак сторінка запозичення не зазначена, у зв'язку з чим на захисті слід уточнити де саме зазначена інформація, що цитується.

Разом із тим наведені зауваження мають переважно дискусійний та уточнювальний характер, спрямовані на поглиблення окремих положень роботи і загалом не знижують наукової цінності представленого до захисту дисертаційного дослідження.

Результати відкритого голосування:

«ЗА» – 5 членів разової спеціалізованої вченої ради;

«ПРОТИ» – немає;

Тих, хто утримався – немає.

Рішення прийнято одногolosно.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада Державної установи «Інститут економіко-правових досліджень імені В.К. Макутова Національної академії наук України» –

присуджує Сиротку Михайлу Володимировичу ступінь доктора філософії у галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

До рішення додається відеозапис трансляції захисту дисертації з накладенням електронної печатки закладу, що базується на кваліфікованому сертифікаті електронної печатки.

Голова разової спеціалізованої вченої ради:

провідний науковий співробітник

відділу господарсько-правових досліджень

проблем економічної безпеки

Державної установи «Інститут економіко-

правових досліджень імені В.К. Макутова

Національної академії наук України»,

доктор юридичних наук, професор

Дерев'янко Б.В.